

Е. И. Бендяк

МЕТОДИЧЕСКИЙ КОМПОНЕНТ В СИСТЕМЕ ЯЗЫКОВОЙ ПОДГОТОВКИ ИНОСТРАННЫХ ГРАЖДАН В УКРАИНЕ ВО ВТОРОЙ ПОЛОВИНЕ XX в.

В статье проанализирован методический компонент системы языковой подготовки иностранных граждан с учетом специфики периода, который исследуется, а именно – в Украине во второй половине XX в. В частности охарактеризованы новые лингвистические, психологические и методические концепции преподавания русского языка как иностранного; методы обучения русскому языку, как иностранному. Представлена характеристика деятельности Международной ассоциации преподавателей русского языка и литературы.

Ключевые слова: методика преподавания русского языка как иностранного, методический компонент, языковая подготовка, иностранные граждане.

K. I. Bendyak

METHODOLOGICAL COMPONENT IN THE SYSTEM OF LANGUAGE TRAINING OF FOREIGN CITIZENS IN UKRAINE IN THE SECOND HALF OF THE TWENTIETH CENTURY

The article analyzes the methodological component of language training of foreign citizens within a period investigated - namely, in Ukraine in the second half of the twentieth century. It also investigates the purpose of language training of foreign nations during that period. In particular there have been characterized some new linguistic, psychological and methodological concepts of teaching Russian as a foreign language, methods of teaching Russian as a foreign language (oral, audiolingual, audiovisual, program, suggestopedic, conscious practical, communicative ones).

Special attention is given to linguistic justification of the methodological concept of teaching in these years, which was under the influence of ideas and attitudes of L. Shcherba, who played a positive role in its development. There has separately been described the conscious practical training method proposed and substantiated by V. Belyayev which accumulates the most advanced provisions of methods of the time. The author presents coordination work of the Methodological Council of Russian as a foreign language, Scientific and Methodological Center of the Russian language, which was later reorganized into the Institute of Russian Language named after A. Pushkin and was generally recognized as the world's scientific and methodological and research center in the field of the Russian language. Special attention is paid to publications of the period on actual problems of methodology, psychology and linguistics. The article characterizes activity of International Association of Teachers of the Russian Language and Literature. It is noted that implementation of the aforementioned achievements on methodology of teaching Ukrainian as a foreign language almost did not occur - dominance of the Russian language remained during the whole period.

Keywords: methods of teaching Russian as a foreign language, methodical component, language training, foreign citizens.

Подано до редакції 23.09.13

УДК: 376.68+24.03

Г. А. Варварецька

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МОРСЬКОГО ТА РІЧКОВОГО ТРАНСПОРТУ У ПРОЦЕСІ МАТЕМАТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті обґрунтовано педагогічні умови формування професійної спрямованості майбутніх фахівців морського та річкового транспорту у процесі математичної підготовки: інтеграція змісту математичних та професійно орієнтованих дисциплін; забезпечення мотиваційно-ціннісного ставлення майбутніх фахівців морського та річкового транспорту до професійної діяльності; розробка та впровадження методичного супроводу для реалізації принципу професійної спрямованості навчання в процесі вивчення математичних дисциплін. Схарактеризовано напрями їх реалізації в процесі викладання математичних дисциплін у вищих морських навчальних закладах.

Ключові слова: професійна спрямованість, математична підготовка, фахівець морського та річкового транспорту, методика, педагогічні умови.

Постановка проблеми. Професійна спрямованість майбутніх фахівців морського та річкового транспорту зумовлена їхньою позитивною, усталеною налаштованістю на виконання виробничих функцій, передбачених посадою на водному транспорті, передбачає розуміння й внутрішнє прийняття цілей та завдань обраної професійної діяльності та активне за-

стосування знань, умінь і навичок, здобутих у процесі навчання у вищому морському навчальному закладі. Формування професійної спрямованості в курсантів має відбуватись упродовж всієї професійної підготовки у ВМНЗ, пронизувати всі її етапи й складові, зокрема математичну підготовку. Аналіз стану математичної підготовки курсантів щодо формування їхньої

професійної спрямованості засвідчив відсутність цілеспрямованих заходів щодо цього, слабку реалізацію принципу професійної спрямованості в процесі вивчення математичних дисциплін. Цей факт зумовив необхідність запровадження в процес математичної підготовки курсантів спеціальних педагогічних умов формування їхньої професійної спрямованості.

Аналіз актуальних досліджень. Професійну спрямованість як дидактичний принцип навчання предметів природничо-математичних дисциплін вивчають Н. Анісімова, І. Главатських, Л. Гусак, В. Копетчук, В. Квас, М. Миронюк, Л. Моторна, Н. Саморук, В. Сліпчук, О. Томащук, Г. Худякова, С. Цецик та ін., як якість особистості майбутніх фахівців – І. Берьозкіна, М. Дьяченко, Е. Зеєр, Л. Кандибович, С. Мартинова, О. Москалюк, А. Каганов, М. Опольська, Л. Сподін та ін. Поряд із професійною, вчені досліджують прикладну (О. Клочко, А. Прус, Л. Соколенко та ін.), професійно-прикладну (Т. Лагутіна та ін.), трудову (С. Мазуренко та ін.), педагогічну (О. Коваленко, Н. Кузьміна, О. Марчук та ін.), професійно-педагогічну (А. Мордкович та ін.), професійно-психологічну (С. Яремчук та ін.), мотиваційну (В. Панібратенко, Я. Поторій та ін.), акмеологічну (А. Попунова), гуманістичну (О. Горчакова, Н. Носовець та ін.), пошуково-творчу (С. Висоцький та ін.) спрямованість особистості майбутнього фахівця.

Мета статті – обґрунтувати педагогічні умови формування професійної спрямованості майбутніх фахівців морського та річкового транспорту та характеризувати напрями їх реалізації в процесі математичної підготовки курсантів.

Виклад основного матеріалу. В аспекті започаткованого дослідження, педагогічні умови розуміємо як зовнішні обставини, створення яких у процесі математичної підготовки курсантів вищих морських навчальних закладів забезпечить прогнозований результат цієї підготовки – професійну спрямованість майбутніх фахівців морського та річкового транспорту.

Інтеграція змісту математичних та професійно орієнтованих дисциплін, забезпечення мотиваційно-ціннісного ставлення майбутніх фахівців морського та річкового транспорту до професійної діяльності, розробка та впровадження методичного супроводу для реалізації принципу професійної спрямованості навчання в процесі вивчення математичних дисциплін, – визначено сукупністю тих зовнішніх обставин, за яких в процесі математичної підготовки у курсантів ВМНЗ відбувається розуміння і внутрішнє прийняття цілей та завдань обраної професійної діяльності, активне застосування здобутих знань, умінь і навичок, розвивається позитивна, усталена налаштованість на виконання виробничих функцій, тобто формується професійна спрямованість майбутніх фахівців морського та річкового транспорту.

Обґрунтовуючи доцільність інтеграції змісту математичних та професійно орієнтованих дисциплін,

зауважимо, що інтеграція навчального матеріалу фундаментальних і професійно орієнтованих дисциплін посилює професійну спрямованість теоретичної підготовки фахівців, підвищує теоретичну обґрунтованість професійних знань і вмінь, забезпечує їхню фундаментальність, адже саме інтегративний підхід забезпечує: цілісне бачення об'єктів; системну побудову всього навчального процесу; узагальнення і систематизацію змісту навчання, його компонентів (знань, умінь, навичок); взаємозв'язок теоретичного і практичного навчання; ефективне використання між предметних зв'язків; формування цілісної системи узагальнених знань, способів і видів діяльності та ін.

Позитивні зміни щодо формування професійної спрямованості курсантів виявляються в тому, що зміцнюються мотиви, пов'язані з їхньою майбутньою професією: намагання добре виконати свої професійні обов'язки, показати себе компетентним фахівцем, домагання успішно вирішувати складні навчальні завдання, бажання домогтись успіху в роботі. Разом із розвитком особистого ставлення до обраної професії, до себе й своїх домагань, почуттів, змінюється зміст професійних мотивів: одні оцінюються як значущі, інші як небажані. Під впливом несподіваних труднощів у навчанні або з інших причин (наприклад, викликаних специфікою ВМНЗ закритого типу, якими є вищі морські навчальні заклади), слабшають професійні мотиви, з якими абітурієнт прийшов до ВМНЗ. Відсутність адекватних навчально-професійних мотивів унеможливають повноцінне професійне становлення майбутніх фахівців морського та річкового транспорту у процесі професійної підготовки в цілому та їхньої математичної підготовки, зокрема. Цей факт зумовлює необхідність забезпечення мотиваційно-ціннісного ставлення майбутніх фахівців морського та річкового транспорту до професійної діяльності. В процесі математичної підготовки курсантів таке забезпечення може відбуватися шляхом мотивування курсантів до застосування математичних знань та вмінь у процесі вивчення професійно орієнтованих дисциплін та подальшій професійній діяльності.

Реалізація зазначених вище педагогічних умов потребує відповідного методичного супроводу. Зауважимо, що методичний супровід є процесом безперервної професійної взаємодії суб'єктів педагогічної діяльності, який передбачає розробку, обґрунтування, практичне впровадження та апробацію інноваційних підходів до розв'язання освітніх завдань. Методичний супровід реалізується завдяки матеріальним (спеціалізовані аудиторії, бібліотечний, зокрема електронний фонд), людським (кадровий склад кафедр), інституційним (ВНЗ), інформаційним (конспекти лекцій з математичних дисциплін, навчальні посібники, методичні рекомендації щодо забезпечення самостійної роботи курсантів у процесі вивчення математичних дисциплін; навчально-методичні матеріали на електронних носіях та їх мережеві версії, що містять систему обов'язкових для засвоєння базових знань з математичних дисциплін; сис-

теми комп'ютерної математики (DERIVE, Maple, Mathematica, MathCAD, GRAN) ресурсам.

Схарактеризуємо напрями реалізації означених педагогічних умов у процесі математичної підготовки курсантів.

Так, реалізація першої педагогічної умови потребувала внесення певного професійного матеріалу в зміст математичних дисциплін, адже інтеграція змісту математичних та професійно орієнтованих дисциплін здійснювалася в межах математичної підготовки курсантів. Отже, інтеграція змісту математичних і професійно орієнтованих дисциплін відбувалася в таких напрямках:

- здійснено структурно-логічний аналіз змісту професійно орієнтованих дисциплін для виявлення їх міждисциплінарних зв'язків з вищою математикою, що дозволило: визначити доцільність і скоординувати послідовність вивчення змістових модулів цієї дисципліни; виділити систему міждисциплінарних знань і вмінь; ліквідувати дублювання навчального матеріалу; забезпечити наступність у формуванні понять, законів, теорій; виявити прямі (характеризуються тим, що набуті під час вивчення математичних дисциплін знання, вміння й навички курсанти спочатку застосовують у процесі оволодіння професією, а потім безпосередньо в професійній діяльності) й опосередковані (характеризуються тим, що математичні знання пов'язуються з професійною діяльністю через загально-технічні та професійно орієнтовані дисципліни, для яких виступають теоретичною основою) способи відображення професійно значущого матеріалу і забезпечити тим самим системне бачення курсантами майбутньої професійної діяльності на водному транспорті;

- проведено на кафедрі вищої математики методичні семінари, що дозволило: ознайомити викладачів професійно орієнтованих дисциплін з можливостями застосування математичних ідей, моделей та формального апарату математики в даній спеціальності; узгодити між викладачами математичних і професійно орієнтованих дисциплін навчальні програми і конспекти лекцій за термінологією та логікою викладу навчального матеріалу, проаналізувати зміст підручників та навчально-методичних посібників з професійно орієнтованих дисциплін; провести стандартизацію понять, формул і позначень, що вживаються в процесі вивчення математичних та професійно орієнтованих дисциплін; розробити глосарій математичних та спеціалізованих термінів;

- проведено на кафедрі інформатики методичний семінар, спрямований на ознайомлення викладачів математичних дисциплін з технічними та дидактичними можливостями застосування пакетів прикладних комп'ютерних програм Mathematica, MatLab, MatCAD, Maple, Gauss, Reduce, Eureka в процесі математичної підготовки курсантів;

- здійснено взаємне відвідування лекційних та практичних занять викладачами математичних і професійно орієнтованих дисциплін;

- дібрано та розроблено професійно орієнтовані математичні задачі.

Забезпечення мотиваційно-ціннісного ставлення майбутніх фахівців морського та річкового транспорту до професійної діяльності здійснювалося в таких напрямках:

- актуалізація вже сформованих у першокурсників позитивних мотивів, пов'язаних із навчанням й обраною професією;

- створення умов для появи в курсантів нових мотивів з новими якостями: усталеності, усвідомленості, дієвості;

- корекція дефектних мотивів, зміна неадекватної самооцінки, ставлення до обраної професії і до себе в ній.

Для цього в процесі математичної підготовки було застосовано низку методичних прийомів, а саме:

- на кожному занятті розкривали значущість поданої навчальної інформації для вивчення професійно орієнтованих дисциплін і подальшої професійної діяльності; такі елементи колективного цілепокладання укріпляли адекватну самооцінку курсантів, їхні професійні домагання, особистісну значущість цієї навчальної інформації;

- вивчення законів, правил, формул супроводжували професійними відомостями;

- проводили спостереження явищ професійної галузі в аспекті логічних та математичних категорій;

- аналізували факти за допомогою математичних відношень, виражали кількісні та якісні співвідношення між об'єктами та явищами професійної галузі за допомогою математичних термінів і формул; моделювали різноманітні процеси професійної галузі;

- розв'язували професійно орієнтовані задачі, що не тільки сприяло розвитку пізнавального інтересу курсантів, але й стимулювало їх на подальші успіхи в навчанні та майбутній професійній діяльності;

- з'ясували узгодженість чи суперечливість даних в задачах з професійним змістом;

- аналізували доцільність застосування тих чи інших математичних методів для розв'язання конкретних задач професійної галузі, тобто ставили курсантів у ситуацію вибору, що сприяло укріпленню та усвідомленню мотивів навчально-професійної діяльності;

- для самопідготовки курсантів розробляли комплексні індивідуальні завдання, які містили типові та професійно орієнтовані задачі різної складності, що дозволяло виявляти не тільки рівень засвоєння дисципліни, але й налаштованість курсантів на здобуття знань і професії у цілому; розв'язання курсантами задач з максимальною для них складністю, переживання невдач та їх самоаналіз як з боку зовнішніх причин (складності задачі) так і з боку внутрішніх (своїх здібностей, витрачених зусиль на вирішення задачі), – сприяли формуванню адекватної самооцінки майбутніх фахівців, адже змінювали їхнє внутрішнє ставлення до своїх потенційних можливостей та перспективи їх розвитку;

- здійснювали експерименти та обробляли їх результати математичними методами;

- застосовували пакети комп'ютерних прикладних програм, що надавало навчально-пізнавальній діяльності курсантів дослідницького аспекту, дозво-

ляло їм оцінити інтегративний характер інформатики, математики та професійно орієнтованих дисциплін;

– на початку кожного змістового модулю знайомили курсантів з його основними поняттями й положеннями, акціонували увагу на тому, в яких професійно орієнтованих дисциплінах та при вирішенні яких професійних завдань ці знання будуть необхідні;

– вивчення кожного змістового модулю закінчували обговоренням можливостей застосування здобутих у процесі його вивчення математичних знань і вмінь у майбутній професійній діяльності, для чого курсанти готували відповідні доповіді й приклади конкретних професійних завдань;

– залучали курсантів до науково-дослідної роботи, участі в науково-практичних конференціях;

– здійснювали безперервне соціальне підкріплення результатів математичної діяльності курсантів, наголошували на їхніх навіть незначних особистісних здобутках й перетворювали тим самим оцінку і самооцінку досягнень курсантів у засіб їхньої професійної мотивації.

Застосування зазначених методичних прийомів сприяло перетворенню наявних в курсантів відривчастих, імпульсивних, неусвідомлених, неусталених спонук, зумовлених зовнішніми стимулами, в усталену мотиваційну сферу з домінуванням професійних мотивів.

Методичний супровід реалізації принципу професійної спрямованості навчання в процесі вивчення математичних дисциплін здійснювався в таких на-

прямах:

– розробка системи професійно орієнтованих завдань з вищої математики [1];

– розробка комплексних індивідуальних завдань з вищої математики;

– укладання глосарію математичних та спеціалізованих термінів;

– розробка сценаріїв інтегрованих лекційних та практичних занять з вищої математики;

– розробка методичних рекомендацій щодо застосування пакетів прикладних математичних програм.

Висновки. Ефективність запроваджених у процес математичної підготовки майбутніх фахівців морського та річкового транспорту педагогічних умов розвитку їхньої професійної спрямованості було підтверджено результатами формувального експерименту. Діагностування курсантів експериментальних груп показало значні позитивні зрушення щодо розвитку в них потреби в досягненнях, професійних намірів, мотиваційного профілю, професійної орієнтованості, професійних схильностей, професійного інтересу, ціннісних орієнтацій, професійних цінностей, адекватної самооцінки, усвідомлення професійного самовизначення, професійних здібностей, придатності до професійної діяльності на водному транспорті, знань про професію, спрямованості на інженерну діяльність, інтерактивної спрямованості тощо. В курсантів контрольних груп ці зрушення виявилися несуттєвими, що було засвідчено математико-статистичними методами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Корнешчук В. В. Методика викладання математики у вищій школі: навч. посібник / В. В. Корнешчук,

О. Я. Кучерук. – Хмельницький: Видавець П. П. Цюпак, 2011. – 192 с.

LITERATURE

1. Korneshchuk V. V. Method of teaching Mathematics at higher establishment / V.V. Korneshchuk, O. Y. Kucheruk. – Hmelnytsky: vidavec P. P. Cupak, 2011. – 192 c.

Г. А. Варварецкая

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ НАПРАВЛЕННОСТИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ МОРСКОГО И РЕЧНОГО ТРАНСПОРТА В ПРОЦЕССЕ МАТЕМАТИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ

В статье обоснованы педагогические условия формирования профессиональной направленности будущих специалистов морского и речного транспорта в процессе математической подготовки: интеграция содержания математических и профессионально ориентированных дисциплин; обеспечение мотивационно-ценностного отношения будущих специалистов морского и речного транспорта к профессиональной деятельности; разработка и внедрения методического сопровождения для реализации принципа профессиональной направленности обучения в процессе изучения математических дисциплин. Охарактеризованы направления их реализации в процессе преподавания математических дисциплин в высших морских учебных заведениях.

Ключевые слова: профессиональная направленность, математическая подготовка, специалист морского и речного транспорта, методика, педагогические условия.

G. A. Varvaretska

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF FORMING PROFESSIONAL ORIENTATION OF FUTURE SPECIALISTS OF SEA AND RIVER TRANSPORT IN THE PROCESS OF MATHEMATICAL TRAINING

The article exposes the essence and structure of professional orientation treated as a positive constant aspiration of future specialists of sea and river transport for performing industrial functions provided for appointment on water transport and determined by comprehension and inside acceptance of aims and tasks in the chosen professional activity and by active use of knowledge, abilities and skills acquired while studying at a higher maritime educational establishment. The structure of this orientation includes: requirements in achievements, professional intentions, motivation pro-

file, professional orientation, professional propensities, professional interest, values orientations, professional values, self-appraisal, realization of professional self-determination, professional abilities, suitability for professional activity on water transport, knowledge about profession, tendency for engineering activity and interactive orientation. There have been ascertained some pedagogical conditions for formation of professional orientation of future specialists of sea and river transport: integration of contents among mathematical and professionally orientated disciplines; provision with motivational and axiological attitude of future specialists in sea and river transport to professional activity; cultivation and introduction of methodical accompaniment for realization of professional orientation principle during the process of learning mathematical disciplines.

Keywords: *professional orientation, mathematical training, specialist of sea and river transport, methodology, pedagogical conditions.*

Подано до редакції 14.10.13
